UDK 28-774(497.6)"1996/2026"
28-733(497.6)"1996/2026"
DOI 10.26340/muallim.v27i107.2237

IMAMSKA SLUŽBA U BOSNI I HERCEGOVINI IZMEĐU MISIJE I DRUŠTVENE ODGOVORNOSTI (1996–2026)

Adis SULTANOVIĆ
sultanadis@gmail.com

Sažetak: Rad analizira imamsku službu u Bosni i Hercegovini u periodu od završetka Agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu do danas. Rad tretira imamsku službu u postratnom periodu, u kojem su imami, suočeni s posljedicama Agresije, povratkom prognanih, migracijama, demografskim promjenama i transformacijama društvenih vrijednosti, imali važnu ulogu u obnovi vjerskog i društvenog života džemata. Autor u radu razmatra i savremene izazove imamske službe, posebno one koji proizlaze iz globalizacije, digitalizacije, promjene društvenih odnosa i novih potreba vjernika. Poseban fokus stavljen je na odgojnu i dušebrižničku ulogu imama, rad s djecom i mladima, socijalnu brigu te doprinos izgradnji i očuvanju zajednice. U radu se ukazuje i na značaj institucionalne, stručne i materijalne podrške Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini za stabilnost i daljnji razvoj imamske službe.

Ključne riječi: *imam, imamska služba, džemat, Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini*

Uvod

Imamska služba predstavlja jednu od najznačajnijih institucionalnih i društvenih službi unutar Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, pri čemu su imami kroz historiju bili i ostali njeni ključni nosioci.[1] U bosanskohercegovačkom kontekstu uloga imama dobila je posebnu dimenziju zbog složenih historijskih, političkih i društvenih okolnosti koje su oblikovale identitet muslimana na ovim prostorima. Uloga imama u muslimanskoj zajednici s vremena na vrijeme mijenjala je svoju formu, ali nikada suštinu. Imam je bio i ostao centralna figura muslimanske duhovnosti (Kavazović, 2009). U Bosni i Hercegovini ta uloga dobija posebnu dimenziju, budući da su imami kroz historiju bili čuvari specifičnog duha i nosioci osebujnog misionarskog rada, oblikovanog u susretu muslimana s većinskim kršćanskim okruženjem (Grabus, 2019). Shodno tome, jedna od temeljnih zadaća imama jeste prenošenje islamskog znanja i vrijednosti te pružanje vjernicima odgojnog i duhovnog usmjerenja kako bi islam ispravno razumjeli i živjeli u svakodnevnom životu. Takvo djelovanje predstavlja neposrednu realizaciju misije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, koja je članom 6, važećeg Ustava Islamske zajednice u BiH, definirana kao briga o ispravnom razumijevanju i življenju islama kroz osiguravanje uvjeta za prenošenje emaneta te promicanje dobra i odvraćanje od zla (*Ustav*..., 2014).

Imami su čuvari vjere, identiteta i zajedništva, posebno u izazovnim vremenima iza Drugog svjetskog rata kroz koja su prolazili bošnjački narod i Islamska zajednica (Sultanović, 2021). Ova uloga imama posebno je došla do izražaja tokom Agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (1992–1995), kada se veliki broj imama uključio u redove Armije RBiH, dijeleći sudbinu svoga naroda i dajući doprinos odbrani domovine (Šadinija,

[1] Imamska služba Islamske zajednice ostvaruje se i kroz njene organizacione jedinice i izvan Bosne i Hercegovine u dijaspori. Ipak, zbog obima rada i jasno definiranog istraživačkog okvira, tekst je ograničen na imamsku službu u Bosni i Hercegovini.

2015:148–179). Nakon Agresije, zajedno sa svojim džematlijama, imami su bili među prvim nosiocima povratka u mjesta iz kojih su Bošnjaci bili prognani gdje su obnavljali džemate i organizirali vjerski život. Kroz obnovu džemata i uspostavljanje vjerskog života, imami su, pored ostvarivanja svoje temeljne vjerske misije, dali značajan doprinos obnovi ratom razorene države i društva. Svojim djelovanjem ohrabrivali su povratak prognanih na njihova ognjišta, čime su postali važni nosioci duhovne, moralne i društvene obnove u postratnoj Bosni i Hercegovini (*Uloga i značaj imama...*, 2023).

Svijet u kojem živimo obilježen je stalnim i brzim društvenim promjenama, agresivnom sekularizacijom, duhovnom i moralnom izgubljenošću. U njemu se radikalno i neprekinuto dovode u pitanje sve tradicionalne vrijednosti i ustaljene, posebno vjerske, forme života. Digitalna komunikacija, društvene mreže, migracijski procesi, promjene u porodičnoj strukturi i rastući izazovi očuvanja tradicionalnih vrijednosti zahtijevaju od imama kontinuirano stručno usavršavanje i razvoj novih kompetencija. Sve to zajedno nameće potrebu za sveobuhvatnim i studioznim sagledavanjem imamske službe u Bosni i Hercegovini, posebno imajući u vidu njeno trenutno stanje, izazove pred kojima se nalazi te perspektivu njenog djelovanja i značaja u bosanskohercegovačkom društvu.

Bosanskohercegovački imami: između misije i društvene odgovornosti

Da bismo cjelovitije razumjeli suštinu i savremeni značaj imamske službe, potrebno je najprije odgovoriti na pitanje ko je imam i kakvu ulogu ima u bosanskohercegovačkom društvu. Imam označava osobu koja je uzor, vođa, prvak, vladar, predvodnik u namazu (Muftić, 2004:48). Međutim, u normativnom i funkcionalnom smislu, imam nije samo predvodnik zajedničkog namaza, već i odgajatelj, vjeroučitelj, hatib, savjetnik i društveni aktivista koji kroz različite oblike djelovanja doprinosi vjerskom, moralnom i kulturnom razvoju džemata. Misija imama obuhvata i vođenje projekata izgradnje i unapređenja infrastrukture vjerskog, obrazovnog i kulturnog života te revitalizacije vakufske imovine, zalaže se na lokalnom nivou za zaštitu vjerskih prava članova džemata ili institucije u kojoj djeluje i sl., njegovanje međuljudske solidarnosti i međureligijskog dijaloga. Definirajući imamski poziv, Esad Ćimić je posebno naglasio: "To je poziv u kome se ukrštaju kontemplacija i akcija, težnja ka transcendentalnom nebu i uraslost u socijalnu zbilju" (Ćimić, 2003:28).

U Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini imam se može postati odmah po završetku formalnog visokog obrazovanja, mada se često uloga imama povjerava i osobama bez visokog obrazovanja. U bosanskohercegovačkom kontekstu imami su vjerski djelatnici, uglavnom i formalno uposlenici Islamske zajednice s muraselom ili dekretom koji im dodjeljuje reisul-ulema za obavljanje imamske dužnosti, iz čega proistječu obaveze i dužnosti imama kao uposlenika Islamske zajednice (Grabus, 2019). Shodno spomenutom, imamski poziv predstavlja profesionalnu i misijsku djelatnost služenja vjeri i zajednici, utemeljenu na islamskim izvorima i institucionalnim okvirima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, čiji je osnovni cilj duhovni, odgojni i društveni razvoj pojedinca i zajednice u cjelini.

Imamska služba nakon Agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu

Nakon Agresije imamska služba dobija novu i znatno složeniju društvenu dimenziju. Pored obnove džamija i organiziranja vjerskog života, imami su aktivno učestvovali u obnovi džemata, jačanju povjerenja među ljudima i pružanju duhovne podrške povratnicima i porodicama koje su pretrpjele ratna stradanja. Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je od završetka rata do danas imamskoj službi pristupila kroz više pravaca – institucionalno jačanje, stručno usavršavanje i poboljšanje statusa imama u društvu:

- Imamska služba je dodatno profesionalizirana kroz jasno definirane uvjete obrazovanja i zapošljavanja. Za imama u strukturi Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini može biti postavljeno lice koje ima završen Fakultet islamskih nauka, odnosno drugi priznati islamski fakultet uz prethodno završenu medresu, čime se standardizira stručni profil imama i jača njihova kompetentnost za savremene izazove.[2]
- Važan segment predstavlja i kontinuirana edukacija. Kroz različite programe, seminare i platforme za doedukaciju imami imaju mogućnost da unapređuju znanja iz oblasti teologije, pedagogije, komunikacije i savremenih društvenih pitanja, uključujući i medijsku i digitalnu pismenost.
- Kroz razvijenu mrežu džemata, medžlisa i muftijstava, Islamska zajednica je osigurala okvir za djelovanje imama različitih stručnih kompetencija, čiji rad predstavlja jedan od ključnih elemenata za ostvarivanje njene misije i služenja vjernicima i široj zajednici.
- Islamska zajednica kontinuirano radi i na poboljšanju materijalnog i društvenog položaja imama, inicijative za socijalnu sigurnost i bolje radne uvjete.

[2] Imajući u vidu veliki broj imama sa srednjom stručnom spremom, a s ciljem poboljšanja kvalifikacione strukture, Pravilnikom je predviđeno da su svi imami koji imaju zasnovan radni odnos sa srednjom stručnom spremom, a koji imaju manje od deset godina imamskog, hatibskog i mualimskog staža, dužni završiti studij na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu. Rok za završetak jedne godine fakulteta je najviše dvije godine (Karadža, 2011:5).

– Posebnu ulogu u podršci imamima ima Udruženje ilmijje koje se bavi njihovim profesionalnim, socijalnim i statusnim pitanjima, kao i organiziranjem edukacija, seminara i izdavačke djelatnosti.

Pored osnovnih vjerskih aktivnosti, normativnim aktima Islamske zajednice propisano je da imami obavljaju sljedeće: mektepsku nastavu, održavaju vazove u džamiji ili mesdžidu, šerijatska vjenčanja u svome džematu, vode matične knjige i ljetopis džemata, upućuju muslimane na značaj vakufa i drugih vidova pomoći za potrebe Islamske zajednice, afirmiraju i promoviraju značaj Bejtul-mala, nose imamsku uniformu pri obavljanju vjerskih obreda i drugo (*Pravilnik*..., 2025).

Uz navedeno, imami imaju značajnu ulogu u radu s mladima kroz aktivnosti *Mreže mladih*, kao i u pružanju duhovne i savjetodavne podrške članovima džemata. Imami su vrlo često prve instance u različitim životnim situacijama ljudi: kada prolaze kroz bolest, gubitak bliske osobe, porodične probleme, osjećaj nesigurnosti ili traže savjet u važnim životnim odlukama. Pomoć imama ne svodi se isključivo na davanje vjerskih savjeta, nego uključuje aktivno slušanje, razumijevanje, moralnu podršku i ohrabrivanje u trenucima životnih iskušenja. Eklatantan primjer ovome su imami u Oružanim snagama Bosne i Hercegovine čije djelovanje ilustrira širinu savremene imamske službe, koja pored obavljanja vjerskih dužnosti, uključuje i dušebrižničku, savjetodavnu i moralnu brigu o pripadnicima Oružanih snaga. U okviru ove službe vojni imami imaju zadatak da osiguravaju ostvarivanje prava pripadnika Oružanih snaga na slobodu vjere, omogućavaju izvršavanje vjerskih obaveza te odgovaraju na njihove duhovne i vjerske potrebe (Okić, 2019:73).

U poslijeratnom periodu, usljed nedostatka vjeroučitelja u školama i potrebe za organiziranjem nastave islamske vjeronauke, neki imami bili su angažirani kao vjeroučitelji u osnovnim i srednjim školama. Na taj način imami su dali značajan doprinos obnovi i razvoju islamskog odgoja i obrazovanja u školskom sistemu nakon Agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Imami imaju značajnu socijalnu ulogu u društvu, koja se ogleda u brizi o pojedincu, porodici i posebno ranjivim članovima zajednice. Ova dimenzija imamskog djelovanja dolazi do izražaja kroz uključivanje imama u aktivnosti Ureda za društvenu brigu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Naime, Ured kroz svoje projekte pruža pomoć i podršku osobama starije životne dobi koje žive same i nisu u mogućnosti brinuti o sebi i svojim osnovnim potrebama. U realizaciju ovih aktivnosti uključeni su i imami, koji na području svojih džemata učestvuju u prepoznavanju potreba najugroženijih članova zajednice, organiziranju pomoći i neposrednim posjetama korisnicima.

U širem smislu, navedene aktivnosti ukazuju na nastojanje Islamske zajednice da imamsku službu kontinuirano razvija kao savremenu, profesionalnu i društveno odgovornu službu, koja je sposobna odgovoriti na izazove današnjeg vremena, a istovremeno očuvati njenu temeljnu vjersku, odgojnu i dušebrižničku dimenziju.

Savremeni izazovi imamske službe u Bosni i Hercegovini

Od imama se danas očekuje da budu duhovne vođe, edukatori i medijatori, balansirajući između očuvanja tradicije i odgovora na dinamiku modernog života. Brojni su izazovi na koje imami nailaze u svome radu: politička neizvjesnost, ekonomsko siromaštvo, socijalno raslojavanje, fragmentacija obrazovnog sistema, islamofobija i drugo. U nastavku ovog rada slijedi analiza uloge i odgovornosti imama u savremenom bosanskohercegovačkom društvu, s posebnim osvrtom na mogućnosti, ograničenja i izazove s kojima se imami susreću u ostvarivanju svoje misije.

Migracije i demografske promjene u Bosni i Hercegovini

Nakon Agresije obilježene Genocidom, etničkim čišćenjem i masovnim progonom Bošnjaka s njihovih ognjišta, uslijedile su duboke demografske i migracijske promjene koje su trajno utjecale na život i funkcioniranje džemata širom Bosne i Hercegovine. Njihove posljedice posebno su izražene u povratničkim i manjim džematima, koji se i danas suočavaju s brojnim izazovima u očuvanju vjerskog života i održivosti zajednice (*Uloga i značaj imama*..., 2023). Naime, tokom perioda od 2010. do 2019. godine, Bosna i Hercegovina je zabilježila negativan migracioni bilans, pri čemu je zemlju napustilo preko 400.000 ljudi, što čini oko 13% ukupnog stanovništva. Posebno su izražene bile emigracije u periodu od 2015. do 2019. godine, kada su ekonomski i društveni faktori dodatno podstakli odlazak stanovništva. Visoke stope iseljavanja iz Bosne i Hercegovine u posljednjih nekoliko godina imale su dubok utjecaj na demografsku strukturu zemlje (Efendić, 2025:13–14). Dakle, odlazak bosanskohercegovačkog stanovništva dovodi do promjena u demografskoj strukturi džemata, s kojima se imami svakodnevno suočavaju u svom radu. Pored općeg smanjenja broja džematlija u vjerskoprosvjetnim aktivnostima, posebno zabrinjava trend smanjenja broja djece, što dodatno otežava planiranje i realizaciju mektepske nastave i drugih odgojno-obrazovnih programa.

Rad s mladima (mekteb – Mreža mladih)

Značajnu dimenziju odgojnog djelovanja imama predstavlja rad s mladima i djecom u mektebu. Mekteb kao temeljna islamska odgojno-obrazovna institucija nalazi se pred zadatkom prilagođavanja

savremenim obrazovnim tokovima i tehnološkim dostignućima. Korištenje digitalnih alata, kao što su pametne table, interaktivne sufare i kvizovi, može obogatiti nastavu, učiniti je pristupačnijom i zanimljivijom, posebno za nove generacije koje su navikle na digitalne medije. Ipak, proces digitalizacije istovremeno donosi i određene izazove koje je potrebno pažljivo razmotriti. Jedan od najvažnijih je svakako potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem mualima. Edukacija imama/mualima u oblasti digitalnih vještina postaje neophodna, kako bi bili u mogućnosti prilagoditi metode podučavanja potrebama savremenih učenika i iskoristiti tehnološke mogućnosti na najbolji način. Pored toga, uspješna integracija digitalnih sadržaja podrazumijeva njihovo promišljeno korištenje i prilagođavanje specifičnostima islamskog obrazovnog konteksta, s ciljem unapređenja kvaliteta nastave i ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva (Zahirović, 2025).

Mladi se danas suočavaju s krizom identiteta, utjecajem globalne popularne kulture i smanjenim interesom za tradicionalne oblike vjerskog obrazovanja. Stoga, imam treba razvijati savremene metode komunikacije i približiti islamske vrijednosti novim generacijama. Rad imama s mladima, posebno kroz organizirane oblike poput Mreže mladih, predstavlja jedan od najznačajnijih segmenata savremenog djelovanja u džematu. Njegov značaj ogleda se prije svega kroz kontinuiran rad s mladima, čime se jača njihova povezanost s džematom i Islamskom zajednicom. Drugo, sistemski odgojni i edukativni rad doprinosi razvoju moralnih i etičkih vrijednosti kod mladih, kao i njihovoj otpornosti na negativne društvene utjecaje poput konzumiranja psihoaktivnih supstanci, nasilja, digitalnih devijacija i gubitka identiteta. Treće, Mreža mladih omogućava strukturiran pristup mladima kroz radionice, druženja, volonterske aktivnosti i edukativne programe, što doprinosi njihovom aktivnom uključivanju u život zajednice. Ipak, rad imama s mladima donosi i određene izazove. Jedan od ključnih izazova jeste generacijski jaz, koji se ogleda u različitim komunikacijskim navikama, vrijednosnim prioritetima i načinu razumijevanja svijeta između imama i mladih. Drugi izazov odnosi se na snažan utjecaj digitalnih medija i društvenih mreža, koje često oblikuju stavove mladih brže i intenzivnije nego tradicionalni odgojni autoriteti. U takvim okolnostima, imami trebaju razvijati savremene komunikacijske vještine i biti prisutni u digitalnom prostoru kako bi ostali relevantan izvor informacija i vrijednosne orijentacije. Dodatni izazov predstavlja i nedovoljna motiviranost ili povremena pasivnost mladih, što zahtijeva kreativne pristupe, interaktivne metode rada i prilagođavanje sadržaja njihovim interesima, bez gubitka suštinske vjersko-odgojne dimenzije.

Porodični i socijalni izazovi

Porodični i socijalni izazovi savremenog društva, među kojima se posebno izdvajaju porast broja razvoda brakova, pojava nasilja u porodici, različiti oblici ovisnosti te sve izraženija socijalna isključenost, u značajnoj mjeri utječu na stabilnost i funkcioniranje lokalnih zajednica. Ovi fenomeni ne ostaju unutar privatne sfere, već se direktno reflektiraju na rad imama, koji su često prvi kontakt osobama u kriznim porodičnim i socijalnim situacijama. U takvom kontekstu, imamska služba prevazilazi isključivo tradicionalno teološko djelovanje i zahtijeva širi spektar kompetencija. Pored temeljnih islamskih znanja, od imama se sve više očekuje posjedovanje osnovnih znanja iz psihologije, pedagogije i socijalnog rada. Argument za ovakav pristup nalazi se u činjenici da imami u savremenom društvenom kontekstu imaju sve više ulogu dušebrižnika, kojima se vjernici obraćaju ne samo za vjerska pitanja, nego i za savjete u vezi s porodičnim, odgojnim i egzistencijalnim problemima. U tom smislu, posjedovanje osnovnih kompetencija iz navedenih oblasti omogućava imamima da pruže primarnu savjetodavnu podršku, djeluju preventivno u određenim situacijama te, kada je potrebno, upute pojedince i porodice relevantnim stručnim institucijama kao što je Savjetovalište za brak i porodicu pri medžlisu, koji nudi stručnu psihološku i savjetodavnu pomoć za rješavanje bračnih i porodičnih poteškoća.

Kontinuirano stručno usavršavanje imama

Savremeno doba i religijske prakse koje su mu svojstvene i, naročito, duhovna situacija današnjeg muslimana i pozicija džemata u okolnostima koje mu nisu sklone, trebaju imama koji će stalno učiti, senzibilizirati se i stjecati potrebne kompetencije, unapređivati sebe kao čovjeka i odgajatelja, kao (duhovnu i moralnu) osobu i posvećenika svome poslu, kako bi bio sposoban ispuniti zadaću imama u konkretnoj sadašnjosti (Isanović, 2019:33). U cilju ostvarivanja kvalitetnijih odgojno-obrazovnih rezultata, današnji imami trebaju kontinuirano unapređivati svoje znanje i stručne kompetencije, njegovati jednostavnost i pristupačnost u komunikaciji, razvijati racionalan pristup u radu te dodatno jačati vlastitu duhovnu disciplinu (Salihspahić, 2014). Dakle, savremeni društveni izazovi zahtijevaju cjeloživotno obrazovanje imama kroz seminare, stručna usavršavanja i interdisciplinarnu edukaciju, što potvrđuju odredbe iz *Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini*. Naime, u članu 74 ovog pravilnika propisuje se da su službenici Islamske zajednice obavezni neprestano raditi na svom stručnom usavršavanju i osposobljavanju. Stoga se posebno naglašava da su obavezni učestvovati na organiziranim savjetovanjima i drugim oblicima obrazovnih aktivnosti.

Na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu postoje dva smjera za imame:

teološki i imamski. Međutim, savremene potrebe i izazovi s kojima se suočavaju džemati u Bosni i Hercegovini i dijaspori, posebno imajući u vidu zahtjeve za imamskim kadrom koji može adekvatno odgovoriti na te izazove, kao i poteškoće pojedinih džemata u osiguravanju imamskog kadra, otvorili su prostor za nove pristupe u stručnom osposobljavanju imama. U tom kontekstu, od nove akademske godine (2026/27) predviđena je mogućnost da za imama bude imenovana osoba koja je završila medresu, uz obavezu pohađanja posebnog seminara za imame i pomoćne mualime na Fakultetu islamskih nauka. Na taj način, kako stoji u pojašnjenju *Vodiča za studente FIN-a*, nastoji se osigurati stjecanje dodatnih stručnih kompetencija i osposobljenost za kvalitetno obavljanje imamske službe u skladu sa savremenim potrebama i izazovima. Seminar je koncipiran kao neciklični oblik obrazovanja u trajanju od pet mjeseci, pri čemu teorijska nastava obuhvata petnaest sedmica, dok stručna imamsko-mualimska praksa traje četiri sedmice. Po završetku seminara, polaznici stječu certifikat o završenoj mikrokvalifikaciji, koji omogućava zapošljavanje na poslovima imama u džematima IV kategorije Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, odnosno na poslovima pomoćne mualime. Svršenici Seminara mogu nastaviti akademsko obrazovanje na stručnom studiju imameta, Studijskom programu islamske teologije i Studijskom programu islamske vjeronauke i religijske pedagogije (*Vodič za buduće studente*..., 2025).

Shodno članu 19 *Pravilnika o službi u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini*, imam je dužan pratiti islamsku literaturu u cilju svog boljeg islamskog obrazovanja i stečena znanja primjenjivati u praksi. Ova obaveza proizlazi iz same prirode imamske službe koja zahtijeva kontinuirano usavršavanje i produbljivanje znanja kako bi se vjerske poruke prenosile na ispravan, argumentiran i savremenom kontekstu prilagođen način. Praćenje relevantne islamske literature omogućava imamu da ostane u toku s tumačenjima klasičnih i savremenih islamskih izvora, kao i s pitanjima koja se nameću u savremenom društvenom i vjerskom životu.

Pitanje socijalne (ne)sigurnosti imama

Pitanje radnopravnog položaja imama u Bosni i Hercegovini, naročito sistema penzionog osiguranja, ostaje jedno od najaktuelnijih i najizazovnijih pitanja za Islamsku zajednicu. *Zakonom o slobodi religije i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica*, član 13, propisane su obaveze vjerskih zajednica prema svojim zaposlenicima, uključujući i obavezno penziono, zdravstveno i invalidsko osiguranje (*Zakon o slobodi religije*..., 2004). Time je potvrđeno da vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini nisu izuzete od fiskalnih i radnopravnih propisa. Međutim, izostanak posebnog ugovora između Islamske zajednice i države Bosna i Hercegovine doveo je do pravne i socijalne nesigurnosti imama.

U Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini ne postoji potpuno centraliziran jedinstveni budžet na nivou države u kojem bi se sva sredstva prikupljala i zatim raspoređivala prema svim nivoima. Umjesto toga, finansijski sistem je decentraliziran i višerazinski. To u praksi znači da su medžlisi osnovne finansijsko-operativne jedinice koje uglavnom prikupljaju sredstva iz svojih džemata (članarine, donacije i sl.) za finansiranje imama i vjerskih aktivnosti na svom području shodno ukupljenim sredstvima. Budući da je Medžlis Islamske zajednice poslodavac imama, to ima direktne implikacije na socijalni status imama. Oslanjanje isključivo na plateznu sposobnost medžlisa i džemata u praksi rezultira neujednačenim uplatama doprinosa. Naime, u sredinama sa slabijom ekonomskom osnovom, održavanje imamskih plata i doprinosa predstavlja (ili će vremenom predstavljati izazov), što indirektno utječe na kvalitet i kontinuitet imamskog angažmana. Ovakav model ima značajne implikacije na socijalni i profesionalni status imama, budući da njihova materijalna sigurnost u velikoj mjeri zavisi od ekonomske snage lokalne zajednice. Stoga, sistem centraliziranog prikupljanja i raspodjele finansijskih sredstava unutar Islamske zajednice može biti kvalitetno rješenje ovog problema, jer bi omogućio stabilnije finansiranje džemata i osigurao bolje materijalne uvjete za rad imama, posebno u manjim i povratničkim sredinama koje vlastitim prihodima teško održavaju imamsku službu.

Zaključci i prijedlozi

Budućnost imamskog poziva zahtijeva kontinuirano prilagođavanje savremenim društvenim okolnostima, uz očuvanje njegove temeljne vjerske, odgojne i društvene uloge. Promjene u društvu, poput digitalizacije, migracija, promjene porodične strukture, novih oblika komunikacije i izazova s kojima se suočavaju mladi, nameću potrebu za redefiniranjem i dodatnim unapređenjem kompetencija imama. U tom smislu, razvoj imamske službe treba usmjeravati kroz nekoliko strateških pravaca.

Jačanje profesionalnih kompetencija imama predstavlja jedan od osnovnih preduvjeta za kvalitetno obavljanje imamske službe u savremenom vremenu. Današnji imam nije samo predvodnik vjerskih obreda i prenosilac vjerskog znanja, već i odgajatelj, savjetnik i aktivni učesnik u životu zajednice. Zbog toga, pored klasičnih teoloških znanja, potrebno je razvijati kompetencije iz oblasti komunikacije, pedagogije, psihologije, socijalnog rada, menadžmenta i digitalnih tehnologija. Širi spektar znanja omogućava imamu da bolje razumije potrebe vjernika i odgovori na složene izazove s kojima se zajednica suočava. Otuda je neophodno razvijanje vještina i sposobnosti

za raznolike modalitete i kontekste misijskog djelovanja, kao što su rad s posebnim populacijskim grupama, djelovanje putem masovnih medija, islamsko savjetovanje i dušebrižništvo u zdravstvenim ustanovama, centrima za odvikavanje, korektivnim ustanovama, staračkim domovima, centrima za rad s osobama s posebnim potrebama, studentskim i domovima za nezbrinutu djecu, vojsci i drugim ustanovama u kojima postoji potreba za islamsko dušebrižništvo, savjetovanje i organiziranje vjerskih aktivnosti, rad u dijaspori itd. (Hasanović, 2023:83).

Unapređenje sistema trajne edukacije predstavlja ključni mehanizam očuvanja kvaliteta imamskog rada. Završetak formalnog obrazovanja ne bi trebao predstavljati kraj stručnog usavršavanja, nego osnovu za cjeloživotno učenje. Kontinuirane edukacije, seminari i stručni programi omogućavaju imamima da prate društvene promjene, unapređuju svoje metode rada i razvijaju sposobnosti potrebne za djelovanje u savremenom kontekstu.

Veća upotreba digitalnih platformi u vjerskom radu postaje neophodnost savremenog doba. Digitalni prostor predstavlja važan kanal komunikacije, posebno prema mlađim generacijama, koje veliki dio informacija i sadržaja primaju putem interneta i društvenih mreža. Strateško korištenje digitalnih alata može doprinijeti dostupnosti islamskih sadržaja, boljoj komunikaciji s džematlijama i većem prisustvu vjerskih autoriteta u javnom prostoru.

Intenzivnija saradnja s obrazovnim i društvenim institucijama dodatno bi ojačala društvenu ulogu imamske službe. Savremeni izazovi zahtijevaju interdisciplinarni pristup, zbog čega je važno razvijati saradnju između Islamske zajednice, škola, fakulteta, centara za socijalni rad, zdravstvenih i drugih relevantnih institucija. Takav oblik saradnje omogućava efikasnije rješavanje društvenih problema i doprinosi boljoj integraciji vjerskog i društvenog djelovanja.

Unapređenje materijalnog položaja imama. Stabilna finansijska pozicija imama predstavlja jedan od ključnih preduvjeta za kvalitetno i kontinuirano obavljanje imamske službe. Istovremeno, ona osigurava dostojanstven život imama i njihovih porodica, što je od posebne važnosti imajući u vidu da se od imama očekuje svakodnevna dostupnost, profesionalna posvećenost i aktivno učešće u različitim segmentima života džemata.

Posebnu pažnju potrebno je posvetiti afirmaciji *imama kao društvenog lidera i nosioca pozitivnih promjena*. Njegova uloga ne treba biti ograničena samo na prostor džamije, već treba obuhvatati aktivno učešće u izgradnji povjerenja, solidarnosti i društvene odgovornosti.

Literatura

Ćimić, Esad (2003). "Duhovni profil imama u suvremenom društvu", *Novi Muallim*, IV, 16.

Efendić, Adnan (2015). "Demografske promjene i migracije s posebnim osvrtom na povratak u Bosnu i Hercegovinu". U: *Demografske i etničke promjene u Bosni i Hercegovini od 2013. do 2024. Godine*. Sarajevo: ANU BiH.

Grabus, Nedžad (2019). "Imam u pluralnom društvu", *Novi Muallim*, XX, 78, 14–19.

Isanović, Nusret (2019). "Potreba za promjenom paradigme u razumijevanju imama i njegovom obrazovanju (Obrazovanje imama za evropski kontekst)", *Novi Muallim*, XX, 78.

Karadža, Mensur (2011). "Normativno-pravni prikaz statusa imama u strukturi Islamske zajednice", *Novi Muallim*, 12, 45.

Kavazović, Husein (2009). "Lik imama – uloga i značaj". U: *Zbornik radova sa okruglog stola "Imamska služba u vojsci"*. Sarajevo: El-Kalem i Vojno muftijstvo.

Muftić, Teufik (2004). *Arapsko-bosanski rječnik*. Sarajevo: El-Kalem.

Okić, Muhamed (2019). "Vojno muftijstvo u misiji pružanja vjerske podrške kadetima", *Novi Muallim*, XVII, 67, 72–79.

Pravilnik o službi u Islamskoj zajednici u Bosni i Hercegovini, str. 28. https://fin.unsa.ba/wp-content/uploads/2025/05/Pravilnik-o-sluzbi.pdf (pristupljeno 14.07.2026.)

Salihspahić, Džemal (2014). *Imam: ličnost, uloga, značaj*. Visoko: Medresa "Osman-ef. Redžović".

Sultanović, Adis (2021). *Bosanskohercegovački imami u vrijeme komunizma: društveni položaj i djelovanje imama u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1971. godine.* Sarajevo: El-Kalem i Udruženje Ilmijje u BiH.

Šadinlija Mesud (2015). "Organizacija vjerskog života muslimana u Armiji Republike Bosne i Hercegovine 1992. – 1995". U: *Imamska služba u misiji jačanja sistema odbrane i čuvanja ljudskog dostojanstva*. Sarajevo: Vojno muftijstvo i El-Kalem.

(2023) *Uloga i značaj imama u procesu povratka*. Zbornik radova. Ur. Elvir Duranović. Sarajevo: Udruženje ilmijje IZBiH.

Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, https://islamskazajednica.ba/images/stories/Ustavi/Ustav_IZ-e_precisceni_tekst_2014.pdf (pristupljeno 14.07.2026.)

Vodič za buduće studente Fakulteta islamskih nauka Univerziteta u Sarajevu, https://fin.unsa.ba/wp-content/uploads/2025/11/Vodic-za-studente-FIN-a-novembar-2025-web-v2-1.pdf (pristupljeno 15.07.2026.)

Zahirović, Ermin (2025). "Mektepska pouka u vremenu digitalizacije, prilike i izazovi", *Novi Muallim*, XXVI, 102, 29–33.

Zakon o slobodi religije i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica država BiH, https://static.vijeceministara.gov.ba/public.storage.gov.cms/organizations/org_cmk0go4s60001k03uiotl8dzy/assets/20260121_08_52-asset-639045823236099046.pdf (pristupljeno 16.07.2026.)

Abstract

THE ROLE OF IMAMS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA BETWEEN MISSION AND SOCIAL RESPONSIBILITY, 1996–2026

Adis Sultanović

This paper analyzes the institution of the imamate in Bosnia and Herzegovina from the end of the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina to the present day. It examines the role of imams in the post-war period, during which, faced with the consequences of the aggression, the return of displaced persons, migration, demographic changes, and transformations in social values, imams played an important role in the reconstruction of the religious and social life of local jamaats. The author also considers contemporary challenges facing the imamate, particularly those arising from globalization, digitalization, changing social relations, and the evolving needs of believers. Particular attention is given to the imam's educational and pastoral role, work with children and young people, social care, and contribution to the building and preservation of the community. The paper also highlights the importance of institutional, professional, and material support provided by the Islamic Community in Bosnia and Herzegovina for the stability and further development of the imamate.

Keywords: imam, imamate, jamaat, Islamic Community in Bosnia and Herzegovina

الملخص

وظيفة الإمام في البوسنة والهرسك بين الرسالة والمسؤولية الاجتماعية

في الفترة بين عامي 2026–1996

أديس سلطانوفيتش

يتناول هذا البحث بالتحليل وظيفة الإمام في البوسنة والهرسك منذ نهاية العدوان على جمهورية البوسنة والهرسك وحتى اليوم. ويتناول البحث وظيفة الإمام في فترة ما بعد الحرب، التي وجد الأئمة فيها أنفسهم يواجهون تبعات العدوان وعودة المهجرين، والهجرات، والتغيرات الديموغرافية، والتغييرات التي طرأت في القيم الاجتماعية، فلعبوا دورا مهما في تجديد الحياة الدينية والاجتماعية في جماعات المساجد. ويتناول الكاتب في هذا البحث التحديات المعاصرة التي تواجه الإمام، لاسيما تلك الناجمة عن العولمة والرقمنة وتغيرات العلاقات الاجتماعية واحتياجات المؤمنين المستجدة. وتم التركيز بشكل خاص على دور الإمام التربوي والرعوي، وعمله مع الأطفال والشباب، والرعاية الاجتماعية، ومساهمته في بناء المجتمع والحفاظ عليه. كما يُشير البحث إلى أهمية الدعم المؤسسي والمهني والمادي الذي تُقدمه المشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك لاستقرار وظيفة الإمام وتطويرها.

الكلمات المفتاحية: الإمام، وظيفة الإمام، جماعة المسجد، المشيخة الإسلامية في البوسنة والهرسك.